

ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ЕЛІЗ ДУГЛАС «THE CHRISTMAS EVE LETTER»

Виноградська Юлія Юріївна, студентка VI курсу (групи ФПм-1-20-1.4д), спеціальності «Філологія: Переклад (англійська мова)» Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка.

Науковий керівник: А. М. Козачук, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри лінгвістики та перекладу Інституту філології Київського університету імені Бориса Грінченка.

У статті піднято питання особливостей перекладу художнього тексту на лексичному рівні. На матеріалі тексту роману «The Christmas Eve Letter» аналізуються різні види трансформацій та обґрунтовується доцільність їх використання при перекладі з англійської на українську мову.

Ключові слова: культура, лексичні трансформації, мовні одиниці, художній переклад.

Актуальність та доцільність дослідження. З часів набуття незалежності, Україна стрімко розширює та укріплює міжнародні зв'язки з багатьма державами, вірно прокладає шлях до інтеграції, що призводить до швидкого культурного та інформаційного обміну між Україною та іншими країнами, у тому числі англomовними. Крім того, у зв'язку з активним процесом українізації, що набрав обертів з 2016 року, спостерігається збільшення українськомовних фільмів, пісень, а також художніх текстів, що сприяє розвитку української мови, її активному поширенню та функціонуванню. Помітний розвиток і у перекладознавчій галузі, оскільки питання якості перекладу завжди було і залишається актуальним, як таке, що несе в собі важливу роль передачі інформації, змісту, культурної спадщини, закладених в текст. Художній текст – це один з основних елементів міжкультурного розвитку, тому цілком зрозуміло, що проблемі їх перекладу вкрай важливо приділяти увагу.

Метою дослідження є проаналізувати використання лексичних трансформацій у перекладі текстів художнього стилю на прикладі твору «The Christmas Eve letter».

Для досягнення поставленої мети передбачається розв'язання таких завдань, як класифікація лексичних трансформацій та обґрунтування їх використання у перекладі.

Матеріалом дослідження став текст «The Christmas Eve Letter» та його український переклад, виконаний нами в межах дипломного перекладацького проекту.

Аналіз останніх публікацій. Тема трансформацій є вкрай важливою в перекладознавстві, та інтерес до неї виник у другій половині 20 століття. Одним з перших дослідників, хто займався цим питанням, був Я. Рецкер, який у своїй книзі «Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистической теории перевода» (1974) дав визначення та класифікацію трансформаціям. Вслід за ним цю тему почали всебічно розкривати й інші науковці, зокрема вітчизняний мовознавець І. Корунець, який зробив вагомий внесок у розвиток українського перекладознавства. Темі перекладу художніх текстів присвятили свої роботи М. Шемуда, С. Баснетт та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. У перекладознавстві художній переклад, в силу своєї неоднозначної специфіки, розглядається як один з найскладніших, але й найцікавіших видів перекладу. На думку вітчизняного науковця М. Шемуди художній переклад – це взаємодія і взаємовплив культур, до яких належить текст оригіналу й текст перекладу (Шемуда, 2013: 164). Тобто, література – це своєрідний провідник у світову історію, культуру різноманітних етносів, а завдяки її перекладу відбувається обмін цінностями, знаннями, віруваннями, і, як наслідок, культурне збагачення народів, розвиток світогляду, вихід за рамки звичного й загальновідомого.

Щоб справити на читачів те саме враження від прочитання тексту, яке закладав автор оригіналу, перекладач художнього твору має передати усі деталі – атмосферу, настрій, стиль, світогляд – таким чином, щоб у цільовій аудиторії не виникало жодних проблем зі сприйняттям прочитаного. Для цього фахівець з перекладу частково стає на місце автора і відтворює текст заново, десь доповнюючи зміст новими означеннями та деталями, десь навпаки

виключаючи непотрібну інформацію, а іноді навіть повністю змінюючи форму тексту, щоб якомога якісніше передати всю образність оригінального твору, адаптовану для мови перекладу (Шемуда, 2013: 165). Схожу думку висловлює С. Баснетт, наголошуючи, що перекладач є водночас і одержувачем, і передавачем, кінцем і початком двох окремих, але пов'язаних ланцюжків комунікації (Баснетт, 2002: 45).

Подібні процеси видозміни оригінального тексту в процесі перекладу називаються трансформаціями. За словами І. Корунця перекладацькі трансформації – це зміни структурної форми мовних одиниць, що виконуються з метою досягнення достовірності перекладу (Корунець, 2003: 361). Я. Рецкер визначає це поняття як «прийом логічного мислення, за допомогою якого ми розкриваємо значення слова іноземної мови у контексті та знаходимо його відповідність у мові перекладу, що не збігається зі словниковим». Науковець дотримується думки, що певні еквіваленти при перекладі не обов'язково мають відповідати оригіналу, проте за семантичним змістом мають виконувати ту ж саму функцію в тексті (Рецкер, 2007: 45–46). Ми підтримуємо думку лінгвіста, тому саме його модель ми взяли за основу нашого перекладу.

Я. Рецкер виділяє такі лексичні трансформації: диференціація значень; конкретизація значень; генералізація значень; смисловий розвиток; антонімічний переклад; цілісне перетворення; компенсація втрат у процесі перекладу (Рецкер, 2007: 45).

Проаналізуємо вживання цих трансформацій у виконаному нами перекладі роману Еліз Дуглас «The Christmas Eve Letter».

Згідно з укладеною вибіркою, найчастіше у процесі перекладу використовувалася трансформація **цілісного перетворення**, яка являє собою повноцінну зміну внутрішньої форми будь-якої мовної одиниці. Дану трансформацію нерідко застосовують для передачі виразів живої розмовної мови, формул ввічливості, фразеологізмів тощо (Рецкер, 2007: 60). Використання цілісного перетворення можемо простежити в нижченаведеному прикладі:

(1) *The mind-blowing, Earth swinging-off-its-orbit had happened – or she had completely **lost her mind*** (Дуглас, 2016). – *Приголомшило, чи то Земля зійшла зі своєї орбіти, чи ж то в неї зовсім **дах поїхав**.*

Ідіоматичний вираз «to lose one's mind» вживається в англійській розмовній мові зі значенням збожеволіти, і задля збереження стилістичної складової речення, в перекладі було підібрано дуже часто вживаний в українській мові фразеологічний вираз з аналогічним лексичним значенням «дах поїхав».

Ще одним яскравим прикладом трансформації цілісного перетворення є таке речення:

(2) *«Rest forever in peace»* (Дуглас, 2016). – *«Царство вам небесне та вічна пам'ять».*

У цьому прикладі було змінено не окремий вираз, а ціле речення. Цим висловом люди виражають скорботу за померлих і виражають співчуття. Дослівного відповідника в українській мові не існує, тому для адекватності перекладу було підібрано іншу фразу зі схожим смисловим змістом.

Також для того, щоб якомога краще передати семантико-стилістичний зміст виразів і досягти природності тексту перекладу, застосовується **антонімічний переклад** – це спосіб передачі значення слова протилежним йому поняттям, але подібним за змістом (Рецкер, 2007: 54).

Наприклад, англійське стверджувальне речення (3) *«She wished she could have met John Allister Harringshaw II»* (Дуглас, 2016) було перекладено заперечувальним *«Шкода, що вона не була знайома з Джоном Аллістером Геррінгшоу II».*

У наступному ж прикладі спостерігаємо, як заперечувальне речення оригіналу стає стверджувальним у перекладі:

(4) *But as she walked into the kitchen, she realized there was something – some emotional residue from last night's incident – that still made her **uneasy*** (Дуглас, 2016). – *Але коли вона увійшла на кухню, то зрозуміла, що було щось – якийсь емоційний осад від вчорашнього інциденту – що все ще **турбувало** її.*

Задля більш детального опису об'єктів чи дій, в англійській мові притаманно вживання вузькоспеціалізованих термінів та чисел, що для української мови є не властивим. У таких випадках прийнято застосовувати **генералізацію** – заміну слів або фраз, що мають вузьке значення, словами або фразами більш загального значення (Рецкер, 2007: 50). Розгляньмо наступні приклади:

(5) *On hands and knees at the hearth, Eve carefully filled the oil lamp font **to seven-eighths capacity**, as instructed* (Дуглас, 2016). – *Стоячи рачки біля вогнища, Ев обережно наповнила резервуар лампи **майже до верху**, як показав їй власник магазину.*

У наведеному реченні автор вживає словосполучення «to seven-eighths capacity», що, на нашу думку, є занадто деталізованим, тому доречно перекласти його виразом із ширшим значенням.

Конкретизація, на відміну від генералізації, полягає в заміні слів або словосполучень широкого значення на слова або словосполучення вужчого значення (Рецкер, 2007: 48). Це зумовлено тим, що в англійській мові існує багато слів, що в різних контекстах можуть мати різне значення, тому при перекладі таких лексем слід використовувати лексеми точнішого значення, в залежності від контексту. Проаналізуємо наступне речення:

(6) *It **was** all fur, soft and warm* (Дуглас, 2016). – *Муфта була зроблена повністю з вишуканого хутра, дуже м'яка і тепла.*

В англійській мові дієслово «was» носить загальний характер і не має внутрішньої диференційованості, тому, зважаючи на контекст, при перекладі даного речення воно було відтворене виразом з вужчою семантикою «була зроблена».

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Таким чином, ми розглянули, які бувають види лексичних трансформацій та проаналізували доцільність їх використання при перекладі художнього тексту. Найчастіше під час перекладу твору «Різдвяний лист» було застосовано трансформацію цілісного перетворення (42% від загальної кількості одиниць

вибірки). Другим за частотою використання в тексті був антонімічний переклад (21%). Також, зафіксовано однакову кількість вживання трансформацій конкретизації та генералізації (по 10% кожен). Проведений аналіз дає змогу простежити, в яких моментах перекладач художнього тексту найчастіше стикається з труднощами співвідношення двох різних мов, і коли доводиться проявляти свої особисті творчі здібності, щоб досягти мети, поставленої автором – подарувати читачеві емоції.

Перспектива подальших досліджень пов'язана з глибшим аналізом використання лексичних трансформацій при перекладі художнього твору на основі повного тексту роману Е. Дуглас «The Christmas Eve Letter».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корунець І. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). Вінниця, 2003. 448 с.
2. Рецкер Я. Теория перевода и переводческая практика. Очерки лингвистического перевода. Москва, 2007. 244 с.
3. Шемуда М. Художній переклад як важливий чинник міжкультурної комунікації. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя*. Серія: Філологічні науки. 2013. Книга 1. С. 164–168.
4. Bassnett S. Translation Studies (3rd ed.). Routledge, 2002. 176 p.
5. Douglas E. The Christmas Eve Letter: A Time Travel Novel. Broadback. 2016, 427 p.